

vatske političke i društvene povijesti. Zbog svega se rezultate i zaključke ove studije nikako neće moći izbjeći u svakom daljnjem pokušaju raščlambe tijekom modernizacije hrvatskoga društva, razumijevanja političkoga mentaliteta (post)socijalističkoga čovjeka ili istraživanju uspjeha komunističkih pokreta na tlu Europe.

Marko Radić

Stanislav Artuković, Dijana Cenger, ur. i prir., *Crtice iz povijesti Virovitice između dvaju svjetskih ratova kroz zapisnike Gradskog vijeća* (Virovitica: Državni arhiv u Virovitici, 2017), 556 str.

Mikrohistorija je sve aktualniji način proučavanja dobro definirane manje jedinice istraživanja među brojnim povjesničarima. Imajući u vidu učestali problem nedostatka građe, gdje od manjih dijelova povjesničar želi načiniti cjelinu, iznimno je vrijedan izazov u njihovu "zanatu". Američki povjesničar Charles W. Joyner rekao je da takva istraživanja aspiriraju postaviti "velika pitanja u malim mjestima", a novo izdanje Državnoga arhiva u Virovitici pod nazivom *Crtice iz povijesti Virovitice između dvaju svjetskih ratova kroz zapisnike Gradskog vijeća* upravo je ogledan primjer. Virovitički arhiv relativno je nova institucija. Osnovan je 1999. u formi sabirnoga centra, a od 2009. pod službenim nazivom Državni arhiv u Virovitici. Od osnutka je organizirao desetak važnih izložbi zavičajnoga karaktera, a izdavačku djelatnost obogatio je, među ostalim, ovom knjigom koja je prvo kritičko izdanje povijesno-pravnih dokumenata međuratnoga razdoblja (1918. – 1941.) kroz prizmu zapisnika Gradskoga vijeća.

Knjigu, izdanu u lipnju 2017., uredili su doktorand povijesti na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu i zaposlenik Arhiva Stanislav Artuković, mag. hist. te Dijana Cenger, dipl. oec., ravnateljica Državnoga arhiva u Virovitici. U informatičkoj obradi zapisnika sudjelovalo je ukupno pet stručnjaka, a recenziju rukopisa napisao je izv. prof. dr. sc. Ivica Miškulin. Jedan je od zaključaka recenzenta dinamičnost gradskoga središta sjeverozapadne Hrvatske koja se ogleda u zapisnicima, koji prvi put donose pregled djelovanja koje nije bilo u tolikoj mjeri vezano uz politički život. Stoga je Miškulin napisao da će ovo djelo biti više od koristi istraživačima gospodarske i društvene povijesti Virovitice nego političke jer "pažljiv će čitatelj uočiti upadljiv izostanak politike sa stranica zapisnika".

Nakon "Recenzije rukopisa" (str. 7 – 8) slijedi "Predgovor" (str. 9 – 12), u kojem urednici objašnjavaju upravni položaj Virovitice u drugoj Jugoslaviji, ustroj i djelokrug Vijeća te obradu i pripremu sadržaja zapisnika za objavljivanje. Predgovor je potkrijepljen znanstvenim aparatom i odličan je uvodnik, dakako uz recenziju, za tekst koji slijedi. Valja naglasiti da su se urednici u pripremi ovoga izdanja pridržavali načela objavljivanja arhivskoga gradiva. Pritom su sadržaj tekstova transkribirali sa svim izvornim jezično-stilskim obilježjima, a dodatne su intervencije nastale isključivo pri ispravljanju *lapsus calami*. Budući da je riječ o kritičkom izdanju, sadržaj zapisnika studiozno je obogaćen bilješkama u kojima su dodatni podaci ili se upućuje na relevantne izvore i literaturu.

“Sjednice Gradskog vijeća Virovitice” naziv je središnjega poglavlja u knjizi. Ono je kronološki podijeljeno u pet manjih cjelina: “1926. godina” (str. 15 – 60), “1932. godina” (str. 61 – 206), “1936. godina” (str. 207 – 372), “1938. godina” (str. 373 – 486) i “1939. godina” (str. 487 – 540). Unatoč fragmentarnoj očuvanosti građe (samo 39 zapisa sa sjednica), istraživaču to nije problem jer, prema prof. Miškulinu, “moguće je doći do ocjene gotovo svih aspekata samo naoko apolitičnih aspekata života jednoga hrvatskog grada srednje veličine”.

Prvo potpoglavlje, “1926. godina”, donosi šest zapisa. Struktura zapisa, ovih kao i svih sljedećih, sadržava nadnevak, popis prisutnih i odsutnih, dnevni red, čitanje i raspravu o točkama dnevnoga reda sa zaključcima te ovjeru. U ovom dijelu posebno treba istaknuti zanimljiv propisnik cijena za prehranu i alkoholna pića, cjenik cestarine, plan gradnje obiteljskih kuća, poslovanje s Državnom hipotekarnom bankom te gradskom *munjarom*.

“1932. godina” naziv je sljedećega potpoglavlja. Socijalna osjetljivost i briga za Virovitičane ovdje se očituje u mnogim dodjelama socijalne pomoći, ali i dodjeljivanju financijske potpore za teške bolesnike. No u recima zapisnika jasno se očituju posljedice kraljeve diktature, ali i potpora Gradskoga vijeća koju ona ima. Primjerice, park u središtu grada dobio je naziv prema “Njegovom Veličanstvu Kralju Aleksandru I”. Osim toga, godinu prije Virovitica je službenim kraljevim ukazom proglašena gradom. Unatoč tome, osjetna je aktivnost kulturnih društava (*Kasino*, *Rodoljub* i *Društvo za promicanje glazbe*), koja sve više traže novčanu potporu Grada.

Još intenzivniji zahtjevi za socijalnu pomoć i njihove realizacije jedna je od ključnih tema cjeline “1936. godina”. Osim toga, uvode se novi porezi na pse, automobile, promet, prosvjetu i plakatiranje, ali i pristojbe za javne priredbe, klaonicu, veterinarske djelatnosti, sajmove, vagarinu i uvozninu, čije su odredbe najpreciznije određene.

Zadnje dvije cjeline ne sadržavaju važnije novosti. Ipak treba istaknuti napore gradskih vlasti za otkup *munjare* i elektrifikaciju grada, ali i inicijativu građana, osobito obrtnika i trgovaca, za osnivanje gradske štedionice, koja na njihovu žalost nije realizirana.

Urednici su knjigu obogatili “Kazalom osoba” (str. 541 – 556) radi lakšega daljnjeg istraživanja u njoj objavljenih izvora. U djelu je i šest crno-bijelih fotografija poznatih virovitičkih građevina, dvorca grofova Pejačević – Schaumburg-Lippe te župne crkve sv. Roka, koje se čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu. Prvo izdanje objavljeno je u 150 primjeraka u tvrdom i šivanom uzevu uz novčanu potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Crtice iz povijesti Virovitice važan su korak k poznanstvenjenju zavičajne povijesti Virovitice. Bitan su doprinos za proučavanje povijesti hrvatskoga društva međuratnoga doba u manjim sredinama. Iako predstavljaju pravne dokumente, uz pomoć bilješki veoma su lako čitljive i odličan su doprinos za građu, a napose za daljnja istraživanja.

Vlatko Smiljanić